

LIBER VI.

IN ILLUD VERSICULA 7 CAPITIS II GENESES: « ET FINIXIT DEUS HOMINEM PULVEREM DE TERRA, ETC. » QUOMODO SEU QUANDO DE LIMO FORMATUS PERIIT HOMO INQUIRITUR: TUM DILATA TANTISPES CONSIDERATIONE ANIMÆ, DICITUR DE CORPORE ADAMI.

CAPUT I.

An istud; Et finxit Deus, etc. de prima hominis formatione facta die sexto, an de altera posterius et per temporis moram facta intelligendum.

I. « Et finxit Deus hominem pulverem de terra, et in-
» sullavit in faciem ejus flatum vitæ, et factus est homo
» in animam viventem. » Hic primo videndum est, utrum
ista recapitulatio sit, ut nunc dicatur quomodo factus sit
homo, quem sexto illo die factum legimus: an vero tunc
quidem cum fecit omnia simul, in his etiam latenter homi-
nem fecit, sicut fœnum terræ antequam esset exortum;
ut eo modo et ipse cum jam esset in secreto quodam na-
turæ aliter factus, sicut illa quæ simul creavit cum factus
est dies, accessu temporis etiam isto modo fieret, quo in
hac perspicua forma vitam gerit, vel male vel bene: sicut
fœnum quod factum est antequam exoriretur super ter-
ram, accedente jam tempore et fontis illius irrigatione
exortum est, ut esset super terram.

II. Prius ergo secundum recapitulationem id conemur
accipere. Fortassis quippe ita homo factus sit in die sexto,

sicut dies ipse primitus factus est, sicut firmamentum,
sicut terra et mare. Neque enim hæc dicenda sunt ante
in quibusdam primordiis jam facta latuisse, ac deinde in
hanc faciem; qua mundus extractus est, accessu temporis
tanquam exorta claruisse: sed ab exordio sæculi, cum
factus est dies, conditum mundum, in cujus elementis
simul sunt condita, quæ post accessu temporis orirentur,
vel fructecta, vel animalia quæque secundum suum genus.
Nam nec ipsa sidera credendum est in elementis mundi
primitus facta atque recondita, accessu postea temporis
exitisse, atque in has enituisse formas quæ cœlitus ful-
gent; sed illo senario perfectionis numero creata simul
omnia, cum factus est dies. Utrum ergo sic et homo ista
jam specie qua in sua natura vivit, et agit sive bonum, sive
malum, an et ipse in occulto sicut fœnum agri antequam
exortum est, ut hoc ei post esset accessu temporis exoriri,
quod de pulvere factus est.

CAPUT II.

*Res exploratur ex contextu Scripturæ capituli 1, 26
Geneseos.*

III. ACCIPIAMUS ergo eum sexto ipso die in hac perspicua
visibilique forma de limo finctum, sed tunc non comme-
moratum quod nunc recapitulando insinuat, et videamus
utrum nobiscum ipsa Scriptura concordet. Sic certe
scriptum est, cum adhuc dici sexti opera narrarentur:
« Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem et si-
» militudinem nostram, et habeat potestatem piscium
» maris et volatilium cœli, et omnium pecorum, et omnis
» terræ, et omnium reptantium, quæ repunt super ter-

» ram. Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit
 » eum, masculum et feminam fecit eos, et benedixit eos
 » Deus, dicens: Crescite et multiplicamini, et implete
 » terram, et dominamini ejus, et habete potestatem pis-
 » cium maris, et volatilium caeli, et omnium pecorum,
 » et omnis terræ, et omnium reptilium reptentium super
 » terram¹. » Jam ergo de limo formatus erat, et illi jam
 soporato mulier ex latere jam facta erat, sed hoc tunc
 commemoratum non erat, quod nunc recapitulando com-
 memoratum est. Neque enim sexto die factus est mascu-
 lus, et accessu temporis postea facta femina: sed « Fecit
 » eum, inquit, masculum et feminam fecit eos, et be-
 » nedixit eos. » Quomodo ergo jam homine in paradiso
 constituto mulier ei facta est? An et hoc prætermis-
 sum Scriptura recoluit? Nam sexto illo die etiam paradisi
 plantatus est, et ibi homo collocatus est, et soporatus est
 ut Eva formaretur, et ea formata evigilavit, eique nomen
 imposuit. Sed hæc nisi per temporales moras fieri non
 possent. Non itaque ita facta sunt, sicut creata sunt omnia
 simul.

CAPUT III.

Eadem questio ex aliis locis Scripturæ discutitur.

IV. QUANTUMLIBET enim homo cogitet facilitatem, qua
 Deus etiam hæc simul cum cæteris fecit, verba certe ho-
 minis novimus, nisi per temporales morulas emitti voce
 non posse. Cum ergo verba hominis audimus, vel cum
 animantibus, vel cum mulieri nomen imposuit, vel cum

¹ Gen. 1, 26-28.

secutus etiam dixit: « Propter hoc relinquet homo patrem
 » suum, et matrem, et conjungetur uxori suæ, et erunt
 » duo in carne una¹; » quibuslibet syllabis ista sonnerint,
 nec dnx quæcumque in his verbis syllabæ simul sonare
 poterunt: quanto minus hæc omnia cum iis, quæ simul
 creata sunt, simul fieri? Ac per hoc aut et illa omnia non
 simul ab ipso summo exordio sæculorum, sed per moras
 atque intervalla temporum facta sunt, diesque ille non
 spiritali sed corporali substantia primus conditus, vel
 circuitu lucis nescio quomodo, vel emissionem et contrac-
 tionem, mane ac vespere faciebat. Aut si consideratis
 omnibus quæ superioribus sermonibus pertractata sunt,
 probabilis ratio persuasit illum diem spiritalem sublimiter
 ac primitus conditum lucem quamdam sapientem vocatum
 esse diem, cujus presentia per ordinatam cognitionem
 conditioni rerum in numero senario præberetur; atque
 huic sententiæ Scripturæ verba congruere quod ait postea;
 « Cum factus est dies, fecit Deus cælum et terram,
 » et omni viride agri antequam esset super terram, et
 » omne fenum agri antequam exoriretur²; » attestari
 etiam quod alibi scriptum est: « Qui vivit in æternum
 » creavit omnia simul³: » non est dubium hoc quod
 homo de limo terræ factus est, eique formata uxor ex
 latere, jam non ad conditionem, qua simul omnia facta
 sunt, pertinere, quibus perfectis requievit Deus; sed ad
 eam operationem, quæ fit jam per volumina sæculorum,
 qua usque nunc operatur.

V. Huc accedit quod ipsa etiam verba, quibus narratur
 quomodo Deus paradisi plantaverit, in coque hominem
 quem fecerat collocarit, ad eumque adduxerit animalia,
 quibus nomina imponeret, in quibus cum adjutorium
 simile illi non fuisset inventum, tunc ei mulierem costa

¹ Gen. 11, 23. — ² Ibid. 4. — ³ Eccl. xviii, 1.

ejus detracta formaverit, satis nos admonent hæc non ad illam operationem Dei pertinere, unde requievit in die septimo, sed ad istam potius qua per temporum cursus usque nunc operatur. Cum enim paradisi plantaretur, ita narrat: « Et plantavit Deus paradisi in Eden ad orientem, et posuit ibi hominem quem finxerat. Et eiecit Deus adhuc de terra omne lignum pulchrum ad aspectum: et bonum ad escam¹. » Cum dicit ergo: « Eiecit adhuc de terra omne lignum pulchrum ad aspectum, » manifestat utique, quod aliter nunc eiecerit de terra lignum, aliter tunc cum tertio die produxit terra herbam pabuli, seminantem semen, secundum genus suum, et lignum fructuosum secundum suum genus. Hoc est enim, « Eiecit adhuc, » super illud scilicet quod jam eiecerat: tunc utique potentialiter et causaliter in opere pertinente ad creanda omnia simul, a quibus consummatis in die septimo requievit; nunc autem visibiliter in opere pertinente ad temporum cursum, sicut usque nunc operatur.

CAPUT IV².

Idem expenditur argumentum.

VI. Nisi forte quis dicat non omne ligni genus tertio die creatum, sed dilatum aliquid quod sexto crearetur, cum homo factus est atque in paradiso constitutus. Sed quæ sexto die creata sunt, apertissime Scriptura declarat, anima viva scilicet secundum unumquodque genus, qua-

¹ Gen. ii. 8. — ² In editis capit. iv incipit ad verba præcedentia: *Cum dicit ergo, etc.*

drupedum, et repentium, et bestiarum, et ipse homo ad imaginem Dei masculus et femina. Proinde potuit prætermittere quomodo sit homo factus, quem tamen ipso die factum esse narravit, ut recapitulando postea, quemadmodum etiam factus fuerit intimeret; hoc est de terræ pulvere, et mulier illi de latere; non tamen aliquid creaturæ genus prætermittere, vel in eo quod dixit Deus: « Fiat, » sive, « Faciamus, » vel in eo quod dicitur: « Sic » est factum, » sive, « Fecit Deus. » Alioquin frustra per singulos dies tam diligenter distincta sunt omnia, si permutationis dierum potest ulla suspicio residere, ut cum herba et lignum diei tertio sit attributum, aliqua ligna etiam sexto die creata esse credamus, quæ ipso sexto die Scriptura tacuerit.

CAPUT V.

De eadem re.

VII. POSTREMO quid respondebimus de bestiis agri, et volatilibus cæli, quæ adduxit Deus ad Adam, ut videret quid ea vocaret? quod ita scriptum est: « Et dixit Dominus » Deus: Non est bonum esse hominem solum, faciamus » illi adiutorium secundum ipsam. Et finxit Deus adhuc » de terra omnes bestias agri, et omnia volatilia cæli, et » adduxit illa ad Adam, ut videret quid vocaret illa: et » omne quodcumque illud vocavit Adam animam vivam, » hoc nomen est illius. Et vocavit Adam nomina omnibus » pecoribus, et omnibus volatilibus cæli, et omnibus » bestiis agri. Ad hæc autem non est inventus adiutor similis » ipsi. Et iniecit Deus mentis alienationem super Adam,

» et obdormivit, et sumpsit unam de costis ejus, et adim-
 » plevit carnem in locum ejus, et edificavit Dominus
 » Deus costam, quam sumpsit de Adam, in mulierem¹. »
 Si ergo consequenter, cum in pecoribus et bestiis agri et
 volatilibus cœli non esset inventum adiutorium simile
 homini, fecit ei Deus adiutorium simile de costa lateris
 ejus; hoc autem factum est cum eisdem bestiis agri et
 volatilia cœli adhuc de terra finxisset, et ad illum ad-
 duxisset; quomodo sexto die factum hoc potest intelligi,
 quandoquidem illo die produxit terra animam vivam se-
 cundum verbum Dei, volatilia vero quinto die produxe-
 runt aquæ similiter secundum verbum Dei? Non itaque
 hic diceretur: « Et finxit Deus adhuc de terra omnes bes-
 » tias agri, et omnia volatilia cœli, » nisi quia jam terra
 produxerat omnes bestias agri sexto die, et aqua omnia
 volatilia cœli quinto die. Aliter ergo tunc, id est, poten-
 tialiter atque causaliter, sicut illi operi competeat, quo
 creavit omnia simul, a quibus in die septimo requievit:
 aliter autem nunc, sicut ea videmus, quæ per temporalia
 spatia creat, sicut usque nunc operatur. Ac per hoc jam
 per istos notissimos lucis corporalis dies, qui circuitu solis
 fiunt, Eva facta est de latere viri sui. Tunc enim Deus
 adhuc finxit de terra bestias et volatilia, in quibus cum
 adiutorium simile ipsi Adam non esset inventam, illa for-
 mata est. In talibus ergo diebus etiam ipsum de limo
 finxit Deus.

VIII. Neque enim dicendum est masculum quidem
 sexto die factum, foeminam vero posterioribus diebus;
 cum ipso sexto die apertissime dictum sit: « Masculum
 » et foeminam fecit eos, et benedixit eos, » et cætera quæ
 de ambobus et ad ambos dicuntur. Aliter ergo tunc ambo,
 et nunc aliter ambo: tunc scilicet secundum potentiam

¹ Gen. ii, 18-22.

per verbum Dei tanquam seminaliter mundo inditam:
 cum creavit omnia simul, a quibus in die septimo requie-
 vit, ex quibus omnia suis quæque temporibus jam per
 sæculorum ordinem fierent: nunc autem secundum ope-
 rationem præbendam temporibus, qua usque nunc ope-
 rat, et oportebat jam tempore suo fieri Adam de limo
 terræ, ejusque mulierem ex viri latere.

CAPUT VI.

*Sententiam suam liquidius explicat, ne male
 intelligatur.*

IX. In qua distributione operum Dei, partim ad illos
 dies invisibiles pertinentem, in quibus creavit omnia si-
 mul, partim ad istos appositos, in quibus operatur quo-
 tidie quidquid ex illis tanquam involueris primordialibus
 in tempore evolvitur, si non importune atque absurde
 Scripturæ verba secuti sumus, quæ nos ad hæc distin-
 guenda duxerunt, cavendum est ne propter ipsarum rerum
 aliquanto difficilem perceptionem, quam tardiores assequi
 non sufficiunt, putemur aliquid sentire ac dicere, quod
 seimus nos nec sentire, nec dicere. Quanquam enim præ-
 cedentibus sermonibus, quantum potuerim, lectorem
 præstruxerim; plures tamen arbitror caligare in his locis,
 et putare ita fuisse prius hominem in illo Dei opere, quo
 cuncta simul creata sunt, ut aliquam vitam duceret, ut
 Dei locutionem ad se directam, cum dixit Deus: « Ecce
 » dedi vobis omne pabulum seminale, » discerneret, cre-
 deret, intelligeret. Noverit ergo qui hoc putat, non hoc
 me sensisse, neque dixisse.

X. Sed rursus si dixerò non ita fuisse hominem in illa

prima rerum conditione, qua creavit Deus omnia simul, sicuti est non tantum perfectæ ætatis homo, sed ne infans quidem; nec tantum infans, sed ne puerperium quidem in utero matris; nec tantum hoc, sed nec semen quidem visibile hominis, putabit omnino non fuisse. Redeat ergo ad Scripturam; inveniet sexto die hominem factum ad imaginem Dei¹, factos autem masculum et fœminam. Item quaerat quando facta sit femina, inveniet extra illos sex dies: tunc enim facta est quando Deus de terra finxit adhuc bestias agri et volatilia cœli, non quando volatilia prodixerunt aquæ, et animam vivam, in qua et bestie sunt, produxit terra. Tunc autem factus est homo et masculus et femina: ergo et tunc et postea. Neque enim tunc et non postea: aut vero postea et non tunc: nec alii postea, sed iidem ipsi aliter tunc, aliter postea. Quæret ex me quomodo. Respondebo, postea visibiliter, sicut species humanæ constitutionis nota nobis est; non tamen parentibus generantibus, sed ille de limo, illa de costa ejus. Quæret tunc quomodo. Respondebo, invisibiliter, potentialiter, causaliter, quomodo fiunt futura non facta.

XI. Hic forte non intelligit. Subtrahuntur enim ei cuncta quæ novit, usque ad ipsam seminum corpulentiam. Neque enim vel tale aliquid homo jam erat: cum in prima illa sex dierum conditione factus erat. Datur quidem de seminibus ad hanc rem nonnulla similitudo, propter illa quæ in eis futura conserta sunt; verumtamen ante omnia visibilia semina sunt ille causæ: sed non intelligit. Quid ergo faciam, nisi quantum possum, salubriter moneam, ut Scripturæ Dei credat et tunc factum hominem, quando Deus cum factus est dies, fecit cœlum et terram, de quo alibi Scriptura dicit: « Qui vivit in æternum creavit omnia » simul²; » et tunc quando jam non simul, sed suis quæ-

¹ Gen. 1, 27. — ² Eccli. xviii, 1. — ³ Gen. 1, 27. — ⁴ Gen. 1, 27.

que temporibus creans, finxit eum de limo terræ, et ex ejus osse mulierem; nam nec isto modo eos illo sexto die factos, nec tamen eos illo sexto die non factos intelligere Scriptura permittit.

CAPUT VII.

Dici non posse animas prius creatas quam corpora.

XII. FORTE ergo animæ eorum sexto die illo factæ erant, ubi et ipsa imago Dei recte intelligitur in spiritu mentis eorum, ut postea corpora formarentur? Sed neque hoc credere eadem Scriptura permittit. Primo propter illam operum consummationem; quæ non video quomodo possit intelligi, si deficit aliquid tunc non causaliter conditum, quod postea visibiliter conderetur. Deinde quia sexus ipse masculi et fœminæ nisi in corporibus esse non potest. Quod si quisquam secundum intellectum et actionem tanquam utrumque sexum in una anima accipiendum putaverit, quid faciet de his quæ ad escam Deus ipso die dedit de lignorum fructibus¹, quæ nisi homini habenti corpus non utique congrua est? Nam si et hanc escam figuratè accipere quisquam voluerit, recedet a proprietate rerum gestarum, quæ primitus in hujusmodi narrationibus omni observatione fundanda est.

¹ Gen. 1, 29.

CAPUT VIII.

Difficultas de voce Dei ad hominem sexto die directa.

XIII. QUOMODO ergo loquebatur, inquit, cis qui nondum audiebant, nec intelligebant; quia nec erant qui verba perciperent? Possem respondere sic eos allocutum Deum, quemadmodum Christus nos nondum natos, etiam longe post futuros, nec tantum nos, sed etiam eos omnes qui futuri sunt post nos. Omnibus enim dicebat, quos suos futuros videbat: « Ecce ego vobiscum sum usque » in consummationem sæculi¹; » sicut Deo notus erat Propheta, cui dixit: « Prius quam te formarem in utero » novi te²; » sicut decimatus est Levi cum esset in lumbis Abraham³. Cur enim non ita et ipsi Abraham in Adam, et ipse Adam in primis operibus mundi, quæ Deus creavit omnia simul? Sed verba Domini per os carnis ejus, et verba Dei per ora Prophetarum temporali corporis voce proferruntur, et omnibus syllabis suis congruas temporum moras sumunt, atque consumunt: cum vero Deus dicebat: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, » et habeat potestatem piscium maris et volatilium cæli, » et omnium pecorum, et omnis terræ, et omnium reptilium quæ repunt super terram, et crescite et multiplicamini, et replete terram, et dominamini ejus; » et habeat potestatem piscium maris, et volatilium cæli, » et omnium pecorum, et omnis terræ, et omnium reptentium quæ repunt super terram, » et, « Ecce dedi » vobis omne pabulum seminale, seminans semen quod

¹ Matth. xxviii, 20. — ² Jer. i, 5. — ³ Heb. vii, 9.

» est super omnem terram, et omne lignum fructiferum, » quod habet in se fructum seminis seminalis, quod erit » vobis ad escam¹, » ipse sermo ejus ante omnem aëris sonum, ante omnem carnis et nubis vocem, in illa summa ejus Sapientia, per quam facta sunt omnia; non quasi humanis auribus instrepebat, sed rebus factis rerum faciendarum causas inserebat, et omnipotenti potentia futura faciebat, hominemque suo tempore formandum, in temporum tanquam semine vel tanquam radice condebat, quando condebat unde inciperent sæcula, ab illo condita qui est ante sæcula. Creaturæ quippe aliæ creaturas alias, quædam tempore, quædam causis præcedunt: ille autem omnia quæ fecit, non solum excellentia, qua etiam causarum effector est, verumetiam æternitate præcedit. Sed de hoc opportunioribus deinde Scripturarum locis fortassis plenius disserendum est.

CAPUT IX.

*Jeremias quomodo Deo notus antequam formatus.**Merita nondum natorum.*

XIV. NEXE de homine quod ceptum est terminetur, ea moderatione servata, ut in profundo Scripturæ sensu magis præstemus diligentiam requirendi, quam affirmandi temeritatem. Quia enim noverat Jeremiam Deus prius quam cum formaret in utero, dubitare fas non est. Aperitissime quippe dicit: « Prius quam te formarem in utero, » novi te². » Ubi autem illum nosset antequam ita for-

¹ Gen. i, 26-29. — ² Jer. i, 5.

masset, etsi nostræ infirmitati assequi vel difficile, vel impossibile est; utrum in aliquibus propinquieribus causis sicut Levi in lumbis Abrahæ decimatus est¹; an in ipso Adam, in quo genus humanum tanquam radicaliter institutum est; et in eo ipso utrum jam cum de limo formatus esset, an cum causaliter in his operibus factus quæ creavit omnia simul; an vero ante omnem potius creaturam, sicut elegit et prædestinavit sanctos suos ante mundi constitutionem²; an potius in omnibus præcedentibus causis: sive quas commemoravi, sive quas non commemoravi, prius quam in utero formaretur; non arbitror scrupulosius quæri oportere, dummodo Jeremiam constet, ex quo est in hac luce a parentibus editus, ex illo egisse vitam propriam, qua grandescens ætatis accessu, posset vivere sive male sive bene; antea vero nullo modo, non solum prius quam in utero formaretur, sed nec jam ibi formatus antequam natus. Neque enim habet ullam cunctationem apostolica illa sententia de geminis in Rebecca utero nondum agentibus aliquid boni aut mali³.

XV. Nec tamen frustra scriptum est, nec infantem mundum esse a peccato, cujus est unius diei vita super terram⁴; et illud in Psalmo: « Ego in iniquitatibus conceptus » sum, et in peccatis mater mea me in utero aluit⁵: » et quod in Adam omnes moriuntur, in quo omnes peccaverunt⁶. Nunc autem liquido teneamus, qualibet parentum merita trajiciantur in prolem quæcumque gratia Dei antequam nascatur quemque sanctificet, nec iniquitatem esse apud Deum, nec boni malive agere quemquam quod ad propriam personam pertineat, antequam natus est. Illamque sententiam qua nonnulli putant alibi peccasse magis minusque animas, et pro diversorum meritis peccatorum

¹ Heb. vii, 9. — ² Ephes. i, 4. — ³ Rom. ix, 11. — ⁴ Job. xvi, 4, juxta lxx. — ⁵ Psal. l, 7. — ⁶ Rom. v, 12.

in diversa corpora esse detrusas, Apostolicæ non convenire sententiæ; cum apertissime dictum sit nihil egisse nondum natos, seu boni seu mali.

XVI. Ac per hoc aliqua quæstio est suo loco retrahenda, quid de peccato primorum parentum, qui duo soli fuerunt, generis humani contraxerit universa conspersio: nihil tamen talium meritorum habere potuisse hominem antequam de terræ pulvere finctus esset, antequam suo tempore viveret; nulla quæstio est. Sicut enim Esaü et Jacob, quos nondum natos dixit Apostolus nihil egisse boni aut mali¹, non possemus dicere traxisse aliquid meriti de parentibus, si nec ipsi parentes egissent aliquid boni aut mali; nec genus humanum peccasse in Adam, si ipse non peccasset Adam; non autem peccasset Adam, nisi jam suo tempore viveret, quo posset vivere sive bene sive male: ita frustra peccatum ejus, seu recte factum requiritur, cum adhuc in rebus simul creatis causaliter conditus, nec vita propria jam vivebat, nec in parentibus sic viventibus erat. In illa enim prima conditione mundi, cum Deus omnia simul creavit, homo factus est qui esset futurus, ratio creandi hominis, non actio creati.

CAPUT X.

Res variis modis existentes.

XVII. Sed hæc aliter in Verbo Dei, ubi ista non facta, sed æterna sunt: aliter in elementis mundi, ubi omnia simul facta futura sunt: aliter in rebus, quæ secundum causas simul creatas, non jam simul, sed suo quæque

¹ Rom. ix, 11.

tempore creantur, in quibus Adam jam formatus ex limo, et Dei flatu animatus, sicut fœnum exortum: aliter in seminibus, in quibus rursus quasi primordiales cause repetuntur, de rebus ductæ quæ secundum causas, quas primum condidit, extiterunt, velut herba ex terra, semen ex herba. In quibus omnibus ea jam facta modos et actus sui temporis acceperunt, quæ ex occultis atque invisibilibus rationibus, quæ in creatura causaliter latent, in manifestas formas naturasque prodierunt: sicut herba exorta super terram, et homo factus in animam vivam, et cætera huiusmodi, sive fructecta, sive animantia, ad illam operationem Dei pertinentia, quæ usque nunc operatur. Sed etiam ista secum gerunt tanquam iterum se ipsa invisibiliter in occulta quadam vi generandi, quam extraxerunt de illis primordiis causarum suarum, in quibus creato mundo cum factus est dies, antequam in manifestam speciem sui generis exorirentur, inserta sunt.

CAPUT XI.

Opera creationis die sexto quomodo et jam consummata, et adhuc inchoata.

XVIII. Si enim prima illa opera Dei, cum simul omnia creavit, in suo modo perfecta non essent, ea procul dubio post adderentur, quæ illis perficiendis defuissent; ut quædam universitatis perfectio ex utrisque constaret singulis quasi semis, velut alicujus totius partes essent, quarum conjunctione ipsum totum ejus partes fierant, completeretur. Rursus si ita essent illa perfecta, sicut perficiuntur, cum suis quæque temporibus in manifestas formas

actusque procreantur; profecto aut nihil ex iis postea per tempora fieret, aut hoc fieret, quod ex istis quæ suo quæque jam tempore oriuntur, Deus non cessat operari. Nunc autem quia jam et consummata quodam modo, et quodam modo inchoata sunt, ea ipsa quæ consequentibus evolvenda temporibus primitus Deus omnia simul creavit, cum faceret mundum, consummata quidem, quia nihil habent illa in naturis propriis, quibus suorum temporum cursus agunt, quod non in istis causaliter factum sit; inchoata vero, quoniam quædam erant quasi semina futurorum, per sæculi tractum ex occulto in manifestum locis congruis exerenda; ipsius etiam Scripturæ verba satis ad hoc admonendum insigniter vigent, si quis in eis evigilet. Nam et consummata ea dicit et inchoata: nisi enim consummata essent, non scriptum esset: « Et consummata sunt cœlum et » terra, et omnis compositio illorum: et consummavit » Deus in die sexto opera sua, quæ fecit: et requievit » Deus in die septimo ab omnibus operibus suis, quæ » fecit: et benedixit Deus diem septimum, et sanctificavit » eum. » Rursusque nisi inchoata essent, non ita sequeretur, quia illa die « Requievit ab omnibus operibus suis, » quæ inchoavit Deus facere. »

XIX. Hic igitur si quis inquirat, quomodo consummavit et quomodo inchoavit: neque enim alia consummavit, alia inchoavit, sed eadem ipsa utique a quibus in die septimo requievit, ex iis quæ supra diximus clarum est. Consummasse quippe ista intelligimus Deum, cum creavit omnia simul ita perfecte ut nihil ei adhuc in die septimo creandum esset, quod non hic ab eo jam in ordine causarum creatum esset. Inchoasset autem, ut quod hic præfixerat causis, post impleret effectis. Proinde « Formavit Deus hominem pulverem terræ, vel limum terræ, » hoc est de pulvere vel limo terræ: et inspiravit » sive

» insufflavit « in ejus faciem spiritum vitæ, et factus est » homo in animam vivam. » Non tunc prædestinatus; hoc enim ante sæculum in præsentia Creatoris : neque tunc causaliter vel consummate inchoatus, vel inchoate consummatus; hoc enim a sæculo in rationibus primordialibus; cum simul omnia crearentur : sed creatus in tempore suo, visibiliter in corpore, invisibiliter in anima constans ex anima et corpore.

CAPUT XII.

Corpus hominis an singulari modo a Deo formatum.

XX. JAM ergo videamus quomodo eum fecerit Deus primum de terra corpus ejus, post etiam de anima videbimus, si quid valebimus. Quod enim manibus corporalibus Deus de limo finxerit hominem, nimum puerilis cogitatio est, ita ut si hoc Scriptura dixisset, magis eum qui scripsit translato verbo usum credere deberemus, quam Deum talibus membrorum lineamentis determinatum, qualia videmus in corporibus nostris. Dictum est enim, « Manus tua gentes disperdidit; » et « Eduxisti » populum tuum in manu forti et brachio excelso¹: » sed pro potestate et virtute Dei positum hujus membri nomen, quis usque adeo desipit, ut non intelligat?

XXI. Nec illud audiendum est, quod nonnulli putant, ideo præcipuum Dei opus esse hominem, quia cætera dixit et facta sunt, hunc autem ipse fecit : sed ideo potius quia hunc ad imaginem suam fecit. Nam illa quæ dixit et facta sunt², ideo sic scriptum est, quia per Verbum ejus facta

¹ Psal. XLIII, 3, et Psal. CXXXV, 11. — ² Id. CXLVIII, 5.

sunt, sicut per hominem hominibus dici potuit verbis, quæ temporaliter cogitantur, et voce proferuntur. Non sic autem loquitur Deus, nisi cum per corporalem creaturam loquitur, sicut Abrahæ, sicut Moysi, sicut per nubem de Filio suo. Ante vero omnem creaturam, ut esset ipsa creatura, eo Verbo dictum est, quod in principio erat Deus apud Deum : et quia omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil¹; utique et homo per ipsum factus est. Certe enim cælum verbo fecit, quia dixit, et factum est : scriptum est tamen; « Et opera manuum » tuarum sunt cæli². » Et de hoc imo quasi fundo mundi scriptum est; « Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit » illud, et aridam manus ejus finxerunt³. » Non igitur hoc in honorem hominis deputetur, velut cætera Deus dixerit, et facta sunt, hunc autem ipse fecerit; aut verbo cætera, hunc autem manibus fecerit. Sed hoc excellit in homine, quia Deus ad imaginem suam hominem fecit, propter hoc quod ei dedit mentem intellectualem, qua præstat pecoribus, unde jam superiore loco disseruimus. In quo honore positus, si non intellexerit, ut bene agat, eisdem ipsis pecoribus quibus prælatus est comparabitur. Sic etenim scriptum est; « Homo in honore positus non intellexit, » comparatus est pecoribus insensatis, et similis factus » est eis⁴. » Nam et pecora Deus fecit, sed non ad imaginem suam.

XXII. Nec dicendum est, hominem ipse fecit, pecora vero jussit, et facta sunt : et hunc enim et illa per Verbum suum fecit, per quod facta sunt omnia⁵. Sed quia idem Verbum et Sapientia et Virtus ejus est; dicitur et manus ejus, non visibile membrum, sed efficiendi potentia. Nam hæc eadem Scriptura quæ dicit; quod Deus homi-

¹ Joan. 1, 3. — ² Psal. CI, 26. — ³ Id. XCIV, 5. — ⁴ Id. XLVIII, 13 et 21.

— ⁵ Joan. 1, 3.

nem de limo terræ finxerit², dicit etiam quod bestias agri de terra finxerit, quando eas cum volatilibus cœli ad Adam adduxit, ut videret quid ea vocaret. Sic enim scriptum est: « Et finxit Deus adhuc de terra omnes bestias¹. » Si ergo et hominem de terra et bestias de terra ipse formavit, quid habet homo excellentius in hac re, nisi quod ipse ad imaginem Dei creatus est? Nec tamen hoc secundum corpus, sed secundum intellectum mentis, de quo post loquemur³. Quanquam et in ipso corpore habeat quamdam proprietatem, quæ hoc indicet, quod erecta statura factus est, ut hoc ipso admoneretur, non sibi terrena esse sectanda, velut pecora, quorum voluptas omnis ex terra est, unde in alvum cuncta prona atque prostrata sunt. Congruit ergo et corpus ejus animæ rationali, non secundum lineamenta figurasque membrorum, sed potius secundum id quod in cœlum erectum est, ad intenda quæ in corpore ipsius mundi superna sunt: sicut anima rationalis in ea debet erigi, quæ in spiritalibus natura maxime excellunt, ut quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram.

CAPUT XIII.

Qua ætate aut statura conditus fuerit Adam.

XXIII. SED quomodo fecit eum Deus de limo terræ, utrum repente in ætate perfecta, hoc est, virili atque juvenili, an sicut nunc usque format in uteris matrum? Neque enim alius hæc facit, quam ille qui dixit: « Prius quam

¹ Gen. ii, 7. — ² Ibid. 19. — ³ 2 Sent. dist. xvi, c. Quo circa.

» te formarem in utero, novi te¹: » ut illud tantum proprium habuerit Adam, quod non ex parentibus natus est, sed factus ex terra; eo tamen modo ut in hoc perficiendo, et per ætates augendo hinc temporum numeri complerentur, quos naturæ humani generis attributos videmus. An potius hoc non est requirendum? Utrumlibet enim fecerit, hoc fecit quod Deum et omnipotentem et sapientem posse ac facere congruebat. Ita enim certas temporum leges generibus qualitatibusque rerum in manifestum ex abdito producendis attribuit, ut ejus voluntas sit super omnia. Potentia quippe sua innumeros creaturæ dedit, non ipsam potentiam eisdem numeris alligavit. Nam Spiritus ejus ita faciendo mundo superferebatur², ut et facto superfertur, non corporalibus locis, sed excellentia potestatis.

XXIV. Quis enim nescit aquam concretam terræ, cum ad radices vitis venerit, duci in saginam ligni illius, atque in eo sumere qualitatem, qua in uvam procedat paulatim erumpentem, atque in ea grandescente vinum fiat, maturamque dulcescat, quod adhuc fervescat expressum, et quadam vetustate firmatum ad usum bibendi utilius jucundiusque perveniat? Num ideo Dominus lignum quæsivit aut terram, aut has temporum moras, cum aquam miro compendio convertit in vinum, et tale vinum quod ebrius etiam conviva laudaret? Numquid adjunctorio temporis eguit conditor temporis? Nonne certis dierum numeris suo cuique generi accommodatis, omnis natura serpentium coalescit, formatur, nascitur, roboratur? Num expectati sunt hi dies, ut in draconem virga converteretur de manu Moysi et Aaron? Nec ista cum fiunt, contra naturam fiunt, nisi nobis quibus aliter naturæ cursus innotuit; non autem Deo, cui hoc est natura quod fecerit.

¹ Jer. i, 5. — ² Gen. i, 2. — ³ Joan. ii, 9. — ⁴ Exod. vii, 10.

CAPUT XIV.

Rationes causales mundo primum inditæ, cujus generis fuerint.

XXV. QUÆRIT autem merito potest, causales illæ rationes, quas mundo indidit, cum primum simul omnia creavit, quomodo sint institutæ: utrum ut, quemadmodum videmus coniecta nascentia vel fruticum vel animalium in suis conformationibus atque incrementis, sua pro diversitate generum diversa spatia peragerent temporum? An ut, quemadmodum creditur factus Adam sine ullo progressu incrementorum virili ætate, continuo conformarentur? Sed cur non utrumque illas credimus habuisse, ut hoc ex eis futurum esset, quod factori placuisset? Si enim illo modo dixerimus, incipiet contra ipsas factum videri, non solum etiam illud de aqua vinum, sed et omnia miracula quæ contra naturæ usitatum cursum fiunt. Si autem isto modo, multo erit absurdius ipsas istas quotidianas naturæ formas et species contra illas primarias omnium nascentium causales rationes suorum temporum peragere spatia. Restat ergo ut ad utrumque modum habiles create sint, sive ad istum quo usitatissime temporalia transcurrunt, sive ad illum quo rara et mirabilia fiunt, sicut Deo facere placuerit quod temporis congruat.

CAPUT XV.

Primus homo non aliter quam primordiales cause habent, formatus fuit.

XXVI. VERUMTAMEN sic factus est homo, quemadmodum illæ primæ causæ habebant ut fieret primus homo, quem non ex parentibus nasci, qui nulli præcesserant, sed de limo formari oportebat, secundum causalem rationem, in qua primitus factus erat. Nam si aliter factus est, non cum Deus in illorum sex dierum operibus fecerat: in quibus eum dicitur factus, ipsam causam utique fecerat Deus; quæ erat suo tempore homo futurus, et secundum quàm fuerat ab illo faciendus; qui simul et consummaverat inchoata propter perfectionem causalium rationum, et inchoaverat consummanda propter ordinem temporum. Si ergo in illis primis rerum causis, quas mundo primitus Creator inseruit, non tantum posuit quod de limo formaturus erat hominem, sed etiam quemadmodum formaturus, utrum sicut matris utero, an in forma juvenili, procul dubio sic fecit, ut illic præfixerat; neque enim contra dispositionem suam faceret. Si autem vim tantum ibi posuit possibilitatis¹, ut homo fieret quoquo modo fieret, ut et sic et sic posset, id, est ut id quoque ibi esset, quia et sic et sic posset; unum autem ipsum modum quo erat facturus in sua voluntate servavit, non mundi constitutioni contexit; manifestum est etiam sic non factum esse hominem contra quam erat in illa prima conditione causarum; quia ibi erat etiam sic

¹ Sent. dist. xvii, cap. Solet.

fieri posse, quamvis non ibi erat ita fieri necesse esse: hoc enim non erat in conditione creaturæ, sed in placito Creatoris, cujus voluntas rerum necessitas est.

CAPUT XVI.

Primum homo non aliter quam pueritatis ætate
habebat. CAPUT XVI.

In rei natura est, ut quid esse possit, ut futurum sit, non nisi in Dei voluntate.

XXVII. Nam et nos pro captu infirmitatis humanæ jam in ipsis rebus tempore exortis possumus nosse quid in cujusque natura sit, quod experimento perceperimus; sed utrum etiam futurum sit ignoramus. Est quippe in natura hujus, verbi gratia, juvenis ut senescat, sed utrum hoc etiam sit in Dei voluntate, nescimus. Sed nec in natua esset, nisi in Dei voluntate prius fuisset, qui condidit omnia. Et utique occulta ratio est senectutis in corpore juvenili, vel juventutis in corpore puerili; neque enim oculis cernitur, sicut ipsa in puero pueritia; sicut juvenus in juvene; sed alia quadam notitia colligitur in esse in natura quiddam latens, quo educantur in prompta numeri occulti, vel juvenutis a pueritia, vel senectutis a juventute. Occulta est ergo ista ratio, qua fit ut hoc esse possit, sed oculis, menti autem non est occulta: utrum autem hoc etiam necesse sit, omnino nescimus. Et illam quidem qua fit ut esse possit, esse in natura ipsius corporis novimus: illam vero qua fit ut necesse sit, manifestum est illic non esse.

CAPUT XVII.

Ex futuris quænam vere futura.

XXVIII. Sed fortassis in mundo est, ut necesse sit istum hominem senescere. Si autem nec in mundo est, in Deo est. Hoc enim necessario futurum est quod ille vult, et ea vere futura sunt quæ ille præcivit. Nam multa secundum inferiores causas futura sunt; sed si ita sunt et in præscientia Dei, vere futura sunt: si autem ibi aliter sunt, ita potius futura sunt, sicut ibi sunt, ubi qui præcivit, falli non potest. Nam futura dicitur senectus in juvene, sed tamen futura non est, si ante moriturus est: hoc autem ita erit, sicut se habent aliæ causæ, sive mundo contextæ, sive in Dei præscientia reservatæ. Nam secundum quasdam futurorum causas moriturus erat Ezechias, cui Deus addidit quindecim annos ad vitam¹, id utique faciens, quod ante constitutionem mundi se facturum esse præsciebat, et in sua voluntate servabat. Non ergo id fecit quod futurum non erat: hoc enim magis erat futurum, quod se facturum esse præsciebat. Nec tamen illi anni additi recte dicerentur, nisi aliquid adderetur, quod se aliter in aliis causis habuerat. Secundum aliquas igitur causas inferiores jam vitam finierat: secundum illas autem quæ sunt in voluntate et præscientia Dei, qui ex æternitate noverat quid illo tempore facturus erat, (et hoc vere futurum erat,) tunc erat finiturus vitam quando finivit vitam. Quia etsi oranti concessum est, etiam sic eum oraturum ut tali orationi concedi oporteret ille utique præsciebat, cu-

¹ Isai. xxxviii, 5.

ius præscientia falli non poterat: et ideo quod præciebat, necessario futurum erat.

CAPUT XVIII.

Colligitur Adamum non formatum fuisse contra quam erat in primordialibus causis institutum.

XXXIX. QUI PROPTER si omnium futurorum causæ mundo sunt insite; cum ille factus est dies, quando Deus creavit omnia simul; non aliter Adam factus est, eum de limo formatum est; sicut est credibilis jam perfectæ virilitatis, quam erat in illis causis; ubi Deus hominem in sex dierum operibus fecit. Ibi enim erat non solum ut ita fieri posset, verumetiam ut ita eum fieri necesse esset. Tam enim non fecit Deus contra causam, quam sine dubio volens præstituit, quam contra voluntatem suam non facit. Si autem non omnes causas in creatura primitus condita præfixit, sed aliquas in sua voluntate servavit; non sunt quidem illæ quas in sua voluntate servavit; ex istarum quas creavit necessitate pendentes; non tamen possunt esse contraria quas in sua voluntate servavit, illis quas sua voluntate instituit: quia Dei voluntas non potest sibi esse contraria. Ista ergo sic condidit, ut ex illis esse illud ejus cause sunt possit, sed non necesse sit; illas autem sic abscondit, ut ex eis esse necesse sit hoc; quod ex istis fecit ut esse possit: illi tempore factura erant, et illi tempore factura erant. Ista ergo sic condidit, ut ex illis esse illud ejus cause sunt possit, sed non necesse sit; illas autem sic abscondit, ut ex eis esse necesse sit hoc; quod ex istis fecit ut esse possit: illi tempore factura erant, et illi tempore factura erant.

.d. mxxxx. fol. 1.

CAPUT XIX.

Adamo non spirituale sed animale corpus a Deo formatum esse.

XXX. SOLER item quæri, utrum animale corpus prius homini formatum sit e limo, quale nunc habemus, an spiritale, quale resurgentes habebimus. Quanquam enim hoc in illud mutabitur; seminatur enim corpus animale, surget corpus spiritale: tamen quid prius homini factum sit, ideo disceptatur, quia si animale factum est, non hoc recipiemus, quod in illo perdidimus, sed tanto melius quanto spiritale animali preponendum est, quando erimus æquales Angelis Dei¹. Sed Angeli possunt aliis et justitia preponi, numquid et Domino? De quo tamen dictum est: « Minorasti eum paulo minus ab Angelis². » Unde nisi propter carnis infirmitatem, quamumpsit ex Virgine, formam servi accipiens³, in qua moriens nos a servitute redimeret? Sed quid hinc diutius disseramus? Non enim obscura est Apostoli sententia de hac re, qui cum voluisset adhibere testimonium, quo probaret esse corpus animale, non tam de suo vel de cujusquam hominis corpore, quod in præsentem videbatur, quam de hoc ipso Scripturæ hujus loco recoluit et adhibuit, dicens: « Si est corpus animale, est et spiritale: sic etenim scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem: novissimus Adam in spiritum vivificantem. Sed non primum quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de celo

¹ Matth. xxii, 30: ² Psal. viii, 6: ³ Philip. ii, 7.

» coelestis. Qualis terrenus, tales et terreni, et qualis coelestis, tales et coelestis. Et quomodo induimus imaginem terreni, induamus et imaginem ejus qui de caelo est¹. » Quid ad hoc dici potest? Imaginem ergo coelestis hominis nunc ex fide portamus, habituri in resurrectione quod credimus: imaginem autem terreni hominis ab ipso exordio humanae generationis induimus.

CAPUT XX.

Difficultas contra superiorem sententiam. — Opinio corpus Adami prius animale, postea spiritale factum fuisse in paradiso.

XXXI. Huc occurrit alia quaestio, quomodo renouemur, si non ad hoc per Christum revocamur, quod in Adam prius eramus? Quanquam enim multa non in pristinum, sed in melius renouentur, ab inferiore tamen statu, quam quo erant antea, renouantur. « Unde ergo ille filius mortuus erat et revixit, perierat et inventus est², » unde illi profertur stola prima, si non immortalitatem recipit, quam perdidit Adam? Quomodo autem perdidit immortalitatem, si corpus habuit animale? Neque enim animale corpus, sed spiritale erit, cum corruptibile hoc induerit in corruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem³. Nonnulli his angustiis coarctati, ut et illa conset sententia, qua exemplum de animali corpore hinc datum est, ut diceretur: « Factus est primus homo Adam in animam » viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem; et ista renovatio receptioque immortalitatis, non absurde

¹ 1 Cor. xv, 44 et seqq. — ² Luc. xv, 32. — ³ 1 Cor. xv, 53. Annot.

dicatur in pristinum futura, in illud scilicet quod Adam perdidit⁴: putaverunt prius quidem hominem fuisse corporis animalis, sed dum in paradiso constitutus est, eum fuisse mutatum, sicut nos quoque resurrectione mutabimur. Hoc quidem liber Geneseos non commemorat: sed ut possint utraque testimonia Scripturarum inter se consentire, sive illud quod de animali corpore dictum est, sive illa quae de renovatione nostra plurima in sanctis Litteris reperiuntur, hoc tanquam necessario consequi ceciderunt.

CAPUT XXI.

Exploditur opinio praecedens.

XXXII. Sed si ita est, frustra conamur paradysum et illas arbores earumque fructus, praeter figuratam significationem; prius accipere ad rerum gestarum proprietatem. Quis enim credat jam illius modi cibos ex arborum pomis, immortalibus et spiritualibus corporibus necessarios esse potuisse? Verumtamen si aliud non potest inveniri, melius eligimus paradysum spiritualiter intelligere, quam vel putare non renovari hominem, cum toties hoc Scriptura commemorat, vel eum existimare recipere, quod non ostenditur amisisse. Huc accedit, quod et ipsa mors hominis, quam eum peccato commeruisse, multa divina testimonia colloquuntur, indicat eum sine morte futurum fuisse, nisi peccasset. Quomodo ergo sine morte mortalis; aut quomodo non mortalis, si corpus animale?

⁴ 1 Cor. xv, 45. Non hoc recipimus secum, quomodo modum. Non itaque immortalitatem spiritalis corporis re-

cipimus, quam nondum habuit homo; sed recipimus iustitiam, ex qua per peccatum lapsus est homo. Renovabimur ergo a vetustate peccati, non in pristinum corpus animale, in quo fuit Adam, sed in melius, id est, in corpus spiritale, cum efficiemur aequales Angelis Dei, apti coelesti habitationi, ubi esca, quae corrumpitur, non egēbimus¹. Renovamur ergo spiritu mentis nostrae secundum imaginem ejus, qui creavit nos, quam peccando Adam perdidit². Renovabimur autem etiam carne, cum hoc corruptibile induetur incorruptione, ut sit spiritale corpus, in quod nondum mutatus, sed mutandus erat Adam, nisi mortem etiam corporis animalis peccando meruisset.

CAPUT XXV.

Adae corpus mortale simul et immortale.

XXXVI. DENIQUE non ait Apostolus: « Corpus quidem mortale propter peccatum; » sed, « Corpus mortuum propter peccatum. » Illud quippe ante peccatum, et mortale secundum aliam, et immortale secundum aliam causam dici poterat: id est, mortale, quia poterat mori; immortale, quia poterat non mori. Aliud est enim posse mori, sicut quasdam naturas immortales creavit Deus: aliud est autem posse non mori, secundum quem modum primus creatus est homo immortalis; quod ei praestabatur de ligno vitae, non de constitutione naturae: a quo ligno separatus est cum peccasset, ut posset mori, qui nisi peccasset, posset non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis,

¹ Matth. xxii, 30. — ² Ephes. iv, 23. — ³ In editis capit. xxv principium sumit ab his verbis: *Illud quippe*, etc.

immortalis autem beneficio Conditoris. Si enim corpus animale, utique mortale, quia et mori poterat; quamvis et immortale, ideo quia et non mori poterat. Neque enim immortale quod mori omnino non possit, erit nisi spiritale, quod nobis futurum in resurrectione promittitur. Ac per hoc illud animale et ob hoc mortale, quod propter iustitiam spiritale fieret et ob hoc omni modo immortale; factum est propter peccatum non mortale; quod et antea erat, sed mortuum, quod posset non fieri, si homo non peccasset.

CAPUT XXVI.

Corpus Adae et nostrum diversa.

XXXVII. QUOMODO ergo corpus nostrum dicit Apostolus mortuum, cum adhuc de viventibus loqueretur, nisi quia iam ipsa conditio moriendi ex peccato parentum haesit in prole? Animale est enim et hoc corpus, sicut et primi hominis fuit, sed hoc jam in ipso animalis genere multo est deterius; habet enim necessitatem moriendi, quod illud non habuit. Quamvis enim restabat adhuc ut immutaretur, et spiritale factum plenam immortalitatem perciperet, ubi cibo corruptibili non egeret: tamen si juste viveret homo, et in spiritalem habitudinem corpus ejus mutaretur, non iret in mortem. In nobis autem etiam juste viventibus, corpus moriturum est; propter quam necessitatem, ex illius primi hominis peccato venientem, non mortale, sed mortuum corpus nostrum dixit Apostolus, quia omnes in Adam morimur. Item dicit: « Sicut est veritas in Jesu deponere vos secundum priorem conversa-

» tionem hominem veterem, eum qui corrumpitur secun-
 » dum concupiscentias deceptionis : hoc est factus Adam
 » per peccatum. » Vide ergo quid sequatur : « Renovamini
 » autem spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem,
 » eum qui secundum Deum creatus est, in iustitia et sanc-
 » titate veritatis : ecce quod perdidit Adam per pecca-
 » tum¹. » In hoc ergo renovamur, secundum id quod amisit
 Adam, id est, secundum spiritum mentis nostrae; secun-
 dum autem corpus quod seminatur animale, et resurget
 spiritale, in melius renovabimur, quod nondum fuit
 Adam.

CAPUT XXVII.
 CAPUT XXVII.

*Quomodo mente et corpore ad id renovamur, quod
 Adam perdidit.*

» XXXVIII. Dicit item Apostolus : « Expoliantes vos ve-
 » terem hominem cum actibus eius, induite novum qui
 » renovatur in agnitionem Dei, secundum imaginem ejus,
 » qui creavit eum². » Hanc imaginem in spiritu mentis
 impressam³ perdidit Adam per peccatum, quam recipimus
 per gratiam justitiæ; non spiritale atque immortale corpus,
 in quo ille nondum fuit, et in quo erunt omnes sancti resur-
 gentes a mortuis. Hoc enim premium est illius meriti,
 quod amisit. Proinde illa stola prima⁴, aut ipsa justitia
 est unde lapsus est; aut si indumentum corporalis immor-
 talitatis significat, etiam hanc ille sic amisit, cum propter

¹ Ephes. iv, 22-24. — ² In Editis caput xxvii initium sumit ad haec verba : *In hoc ergo*, etc. — ³ Coloss. iii, 9. — ⁴ 2. Retract. cap. xxiv, n. 2. — ⁵ Luc. xv, 22.

peccatum ad eam pervenire non potuit. Dicitur enim et
 amisisse uxorem, et amisisse honorem, qui speratum non
 accepit, illo a quo sperabat offenso.

CAPUT XXVIII.

*Adam licet spiritalis mente, corpore fuit animalis
 etiam in paradiso.*

» XXXIX. SECUNDUM hanc ergo sententiam corpus animale
 habuit Adam, non tantum ante paradisum, sed etiam in
 paradiso constitutus : quamvis in interiore homine fuerit
 spiritalis, secundum imaginem ejus qui creavit eum :
 quod amisit peccando, meruitque etiam corporis mortem,
 qui non peccando mereretur et in corpus spiritale com-
 mutationem. Nam si et interius animaliter vixit, non
 possumus dici ad hoc ipsius renovari. Quibus enim dicitur :
 « Renovamini spiritu mentis vestrae, » hoc eis dicitur, ut spi-
 ritales fiant : quod si ille nec in ipsa mente fuit, quomodo
 nos renovamur ad id quod homo nunquam fuit? Apostoli
 autem et omnes justi animale utique corpus adhuc habe-
 bant, sed tamen spiritaliter interius vivebant, renovati
 scilicet in agnitionem Dei, secundum imaginem ejus qui
 creavit eos : non ideo tamen jam peccare non poterant,
 si consentirent iniquitati. Nam et spiritales posse cadere
 in tentatione peccati, ostendit Apostolus ubi ait : « Fra-
 » tres, si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto,
 » vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu
 » lenitatis, intendens te ipsum ne et tu tenteris¹ : » Hoc
 dixi, ne cuiquam impossibile videatur, quod peccavit

¹ Gal. vi, 1.

Adam, si spiritalis erat mente, quamvis animalis esset corpore. Quæ cum ita sint, nihil tamen adhuc præpropere confirmamus, sed expectamus potius, utrum etiam cætera Scriptura hunc intellectum non impediât.

CAPUT XXIX.

De anima tractandum in sequenti libro.

XL. SEQUITUR enim questio de anima valde difficilis, in qua multi laboraverunt, nobisque ubi laboremus reliquerunt. Sive enim quia non omnium omnia legere potui, qui de hac re secundum Scripturarum nostrarum veritatem ad aliquid liquidum minimeque dubium pervenire potuerunt; sive quia tanta questio est, ut etiam qui eam veraciter solvunt, non facile intelligantur a talibus, qualis ipse sum: fateor neminem adhuc mihi persuasisse, quod sic habeam de anima, ut nihil amplius querendum putem. Utrum autem nunc certum aliquid inventurus sim; et definiturus, ignoro. Quod autem potero, si conatum meum Dominus adjuverit, sequenti volumine explicare curabo.

LIBER VII.

IN QUO ILLED GENESI II, 7: « ET FLAVIT IN FACIEM EJUS FLATUM VITÆ, ETC. »
ILLUSTRATUR USERRIMA TRACTATIONE DE ANIMA.

CAPUT I.

De anima tractatio suscipitur.

I. « Er finxit Deus hominem pulverem de terra, et flavit in faciem ejus flatum vitæ, et factus est homo in animam viventem ». Hæc verba Scripture nobis et in principio superioris libri considerata proposuimus, et de ipso homine facto, maximeque de ejus corpore, quantum satis duximus, quod secundum Scripturas visum est, disseruimus. Sed quia de anima humana non parva questio est, ad hunc eam librum differendam putavimus, nescientes quantum nos Dominus adjuturus esset recte loqui cupidos; illud tamen scientes, nisi quantum ipse adjuvaret, recte non esse locuturos. Recte est autem veraciter atque congruenter, nihil audacter refellendo, nihil temere affirmando, dum adhuc dubium est, verum falsum-ne sit, sive fidei, sive scientiæ christianiæ; quod autem doceri potest vel rerum ratione apertissima, vel Scripturarum auctoritate certissima, sine cunctatione asserendo.

II. Ac primum illud videamus, quod scriptum est: « Flavit vel sufflavit in faciem ejus flatum vitæ. » Non-

¹ Gen. II, 7. « ET FLAVIT IN FACIEM EJUS FLATUM VITÆ, ETC. »